

Н. Б. Шуст,
доктор соціологічних наук, професор

М. М. Зінченко,
магістр права

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: shustn@nau.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8491-160X>

Мета: висвітлення проблемних питань, що виникають на практиці під час відшкодування шкоди, заподіяної транспортними засобами, та розробці пропозицій щодо шляхів їх вирішення, аналіз сучасного українського законодавства у сфері відшкодування шкоди, завданої транспортними засобами. **Методи дослідження:** у роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи. **Результати:** на основі аналізу судової практики та діючого законодавства України виявлено окремі проблеми правозастосування окремих норм права. Відповідно, на основі цього розроблені пропозиції із оптимізації цивільного законодавства України. **Обговорення:** законодавство, наукові позиції окремих науковців.

Ключові слова: відшкодування шкоди; умови відповідальності; деліктні зобов'язання; транспортний засіб; джерело підвищеної небезпеки.

Постановка проблеми та її актуальність. З кожним роком при збільшенні кількості автомобілів на дорогах зростає і відсоток дорожньо-транспортних пригод та, відповідно, кількість справ, розглянутих судами в порядку кримінального, адміністративного і цивільного судочинства. Здавалося б, в чинному законодавстві існують і Цивільний та Кримінальний кодекси, і на їх основі повинна складатися єдина практика застосування норм права з питання, пов'язаного з відшкодуванням шкоди внаслідок ДТП. Однак в ряді випадків суди по-різному підходять до вирішення одних і тих же питань, що безпосередньо впливає на підсумок розглянутих справ.

Варто зазначити, що головне питання відшкодування шкоди, яка завдана транспортними засобами, недостатньо врегульоване в законодавстві України, що спричиняє проблемні питання на практиці. Розглядаючи

суть проблематики, можна стверджувати, що майже кожна ДТП несе шкоду – чи то моральну, але частіше майнову. Згідно зі статистикою ДТП Департаменту патрульної поліції України за період з 01.01.2019 до 30.11.2019 року зареєстровано 135696 ДТП, з яких – 19567 ДТП були з потерпілими та в яких загинуло 610 осіб, 17898 особи були поранені [1].

Найпоширенішими видами ДТП на період з 1 січня до 30 листопада 2019 року є керування автотранспортними засобами у нетверезому стані, перевищення встановленої швидкості руху, невиконання вимог сигналів регулювання, порушення правил маневрування, проїзду пішохідних переходів, обгону, виїзд на смугу зустрічного руху, порушення правил проїзду перехрест'я тощо [1]. Відповідно, якщо при скоєнні ДТП завдана шкода, потерпілі особи мають право на відшкодування завданої їм шкоди.

Конституція України у ст.ст. 3, 27, 41, 68

закріплює право кожної людини на відшкодування будь-якої завданої їй шкоди [2]. Також питання щодо відшкодування шкоди врегульовані у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), зокрема у ст. 22, в якій зазначається, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Метою роботи є висвітлення проблемних питань, що виникають на практиці під час відшкодування шкоди, заподіяної транспортними засобами, та розробці пропозицій щодо шляхів їх вирішення, аналіз сучасного українського законодавства у сфері відшкодування шкоди, завданої транспортними засобами.

Виклад основного матеріалу. Керуючись чинним українським законодавством, визначимо основні ознаки зобов'язань по відшкодуванню шкоди.

Першою рисою цивільних зобов'язань є те, що вказані зобов'язання є все ж недоговірними, які в свою чергу починають існувати тільки після того моменту, коли виникає цивільно-правовий підтверджений факт заподіяння збитків, що тягне за собою реалізацію цивільних прав та обов'язків всіх учасників таких відносин.

Наступним не менш важливим фактом є безпосередньо заподіяння шкоди, в той час як правомірність дій чи неправомірність являються лише факультативними ознаками. Такі обставини залежно від законного припису можуть, наприклад, не мати жодного юридичного значення, що можна прослідкувати у конкретних випадках, яке передбачене законодавством.

У третьому пункті мова буде йти про суб'єкти таких правовідносин. У питаннях відшкодування шкоди є дві основні сторони: потерпіла сторона (кредитор) та особа винна, яка безпосередньо є заподіювачем шкоди (боржник). Тут цікавий момент, потерпілою стороною являється особа, проте боржником може виступати як особа (чи то фізична чи юридична) так само можуть виступати учасники цивільних правовідносин, що в свою чергу підкріплюючи інформацію частини 2

ст. 2 ЦК України не можуть вважатися «особами» та виділені в групу учасників цивільних правовідносин що є окремою та вважаються суб'єктами цивільно-правових відносин [3]. У таких відносинах суб'єктами можуть виступати той кому завдано шкоду і особи що зазначаються в законі – ст. 1200 ЦК України непрацездатні утриманці потерпілого; та особа що безпосередньо шкоду завдала, або такі суб'єкти як кооперативи підприємницькі товариства, роботодавці – ст. 1172 ЦК України; учасниками можуть бути батьки, опікуни чи усиновлювачі, або інша особа, що на законних підставах доглядає та виховує малолітню дитину, яка виступає боржником та спричинила шкоду; суб'єктом так само може виступати держава і органи місцевого самоврядування – ст.ст. 1172 – 1175 ЦК України [3].

Четвертим важливим пунктом є те, що об'єктом даних зобов'язань являються все ж абсолютні права, які мають належність до суб'єкта цивільно-правових відносин. Шкода, завдана вказаним суб'єктом, підлягає відшкодуванню [4, с. 498].

У п'ятому пункті хочеться відзначити, що головним змістом зобов'язань із відшкодування шкоди головним чином виступає право потерпілої сторони на відстоювання своїх інтересів та відшкодування шкоди, що є закріпленим у чинному законодавстві України та обов'язку кривдника відшкодувати, компенсувати спричинену ним шкоду.

Як висновок, аналізуючи вище викладений матеріал, можна сформулювати визначення. Відшкодування шкоди – постає перед нами як недоговірні правовідносини, котрі виникають через заподіяння шкоди, в яких постраждала сторона виступає кредитором, а особа, яка заподіяла шкоду – відповідно боржником, та кредитор має законне право на вимогу від боржника, винної особи, яка спричинила шкоду відшкодування йому збитків у повному визначеному розмірі.

Дане визначення поняття «зобов'язання відшкодування шкоди» не є ідеальним та точним, проте може бути застосоване для дослідження та обговорення даної категорії цивільного права.

На основі аналізу судової практики та діючого

законодавства України виявлено окремі проблеми правозастосування окремих норм права. Відповідно на основі цього розроблені пропозиції по оптимізації цивільного законодавства України за темою відшкодування шкоди, завданої транспортними засобами. Удосконалення порядку відшкодування шкоди, заподіяної в результаті дорожньо-транспортної пригоди, можна запропонувати наступні шляхи розв'язання практичних питань реалізації цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди в результаті ДТП.

Варто зробити акцент на тому, що суперечки, пов'язані з відшкодуванням фактичних витрат на ремонт транспортного засобу, виникають в тому числі в зв'язку з неправильним застосуванням ст. 1194 ЦК України, так як формулювання цієї статті нерідко тягне її помилкове розуміння в частині співвідношення страхової суми (ліміту відповідальності) і страхового відшкодування, що підлягає виплаті страховальникові [3]. Факт перевищення розміру шкоди, визначеного розрахунковим методом, в ряді випадків не є підставою для стягнення відповідних грошових коштів зі страховика, якщо достовірно не буде встановлений дійсний розмір шкоди, заподіяний транспортному засобу з урахуванням вартості його зносу [5, с. 498].

Відповідно, на основі цього варто конкретизувати обов'язок страховика виплатити страхове відшкодування в межах того розміру відповідальності незалежно від розміру страхового відшкодування, визначеного розрахунковим методом, якщо збільшення розміру шкоди є обґрунтованим і необхідним, відповідає актам огляду транспортних засобів, а понесені витрати знаходяться в причинному зв'язку з ДТП.

Досить важливою залишається тема вдосконалення законодавства у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Зокрема, з урахуванням викладеного доцільно розробити «Правила визначення розміру шкоди, заподіяної іншому майну

потерпілих внаслідок ДТП», для цілей обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. При цьому потрібно визначити критерії, відповідно до яких інше майно потерпілих внаслідок ДТП слід вважати знищеним. При пошкодженні майна в результаті ДТП розмір шкоди слід визначати як рівний вартості відновлювального ремонту з урахуванням його обґрунтованості та необхідності [6, с. 724].

Також відбувся аналіз законодавства присвячений темі відшкодування шкоди, яка заподіюється життю або здоров'ю потерпілих осіб в дорожньо-транспортних пригодах.

Зокрема, доцільність закріплення фіксованих платежів, що підлягають виплаті страховиками потерпілим в результаті ДТП в залежності від ступеня тяжкості отриманих ними тілесних ушкоджень на законодавчому рівні. Даний підхід схожий з порядком виплат в рамках страхування цивільної відповідальності перевізника перед пасажирями. Встановлено, що для забезпечення належного відшкодування витрат установ охорони здоров'я на надання медичної допомоги потерпілим в результаті ДТП доцільно визначити умови та обсяг їх відшкодування.

Виявлено проблеми компенсації моральної шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, а саме неможливість створення єдиної методики визначення розміру моральної шкоди, несвоечасність і складність його досудової компенсації [7].

В якості законодавчих пропозицій було б доцільним нормативно передбачити обов'язок страховика направляти на медичну експертизу та оплачувати за рахунок страхової компанії її проходження потерпілим для визначення ступеня втрати працездатності. Подібний порядок передбачений і діє щодо оцінки розміру шкоди заподіяної майну. Але життя і здоров'я людини цінніші, ніж його майно, вірніше, безцінні. Крім того необхідно передбачити більш спрощений порядок реалізації права потерпілого на отримання страхової виплати в випадку ушкодження здоров'я.

Доцільно доповнити ст. 1187 ЦК України положенням про те, що не є власником джерела підвищеної небезпеки працівник, який

використовує особистий автотранспорт в службових цілях на основі укладеного договору оренди транспортного засобу з роботодавцем.

У ст. 1167 ЦК України йдеться, про компенсацію моральної шкоди здійснюється незалежно від вини особи, яка спричинила шкоду, якщо шкода заподіяна транспортним засобом. Але ж відомо, що саме по собі таке джерело не може завдати шкоди, а тільки при його експлуатації. Тому необхідно внести зміни в ст. 1167 ЦК України й виглядати вона може наступним чином: компенсація за заподіяння моральної шкоди повинна здійснюватися незалежно від вини особи, що шкоду спричинила у наступних випадках – коли шкода завдана здоров'ю або життю іншої особи при використанні джерела підвищеної небезпеки (транспортного засобу) або при його дії.

Важливим пунктом звісно є профілактичні заходи, що попереджають створення дорожньо-транспортної пригоди [10, с. 307].

З метою попередження аварійності повинна проводитися систематична робота, спрямована на ліквідацію причин, що сприяють виникненню дорожньо-транспортних пригод, і в першу чергу:

- ведення, відповідно до встановленого порядку, обліку всіх дорожньо-транспортних пригод та порушень транспортної дисципліни, аналіз і виявлення причин їх виникнення. Розробка на основі матеріалів аналізу та здійснення заходів щодо скорочення і попередження дорожньо-транспортних пригод;
- підтримання високої трудової й транспортної дисципліни серед водіїв та інших працівників організацій зв'язку;
- забезпечення високого рівня технічного стану рухомого складу;
- постійне підвищення кваліфікації водійського складу, майстерності водіння автомобілів;
- широка пропаганда правових знань серед водіїв та інших учасників дорожнього руху, використовуючи всі засоби для пропаганди заходів з безпеки дорожнього руху (лекції, доповіді, бесіди, наочні посібники тощо);

- підвищення вимогливості до працівників щодо організації і проведення індивідуальної виховної роботи з водіями автомобілів.

Висновки. Відповідно до конкретних умов відповідальності, що діє в межах цивільно-правових відносин, то в цьому випадку визначається конкретний склад цивільного правопорушення, а саме це є причинно-наслідковий зв'язок, при якому визначається зв'язок між завданою шкодою та поведінкою винної особи; враховується протиправність поведінки особи, завдавача шкоди; так само береться до уваги суб'єктивний елемент, при якому характеризується вина особи, яка спричинила шкоду.

Підстави, що зумовлюють виникнення таких зобов'язань, є ніщо інше, як юридичний факт, через настання якого відбувається зв'язок цивільних відносин до самого виникнення обов'язку відшкодувати завдану шкоду.

Значну увагу приділено розгляду питань про відшкодування шкоди в цивільно-правових відносинах, яка була завдана транспортним засобом. Тема ця завжди була актуальною, через велику кількість звернень громадян для вирішення спорів по даному питанню.

При розгляді таких спорів суд звертає увагу на всі деталі та обставини, які стосуються справи та можуть повпливати на рішення. Варто зазначити, що в таких спірних справах умови, які впливають на виникнення зобов'язань сильно різняться від загальноновстановленого правила. Тому, частіше за все, такий вид цивільно-правових зобов'язань відноситься до зобов'язань, який має деліктний характер [8].

Для повного, комплексного, глибокого вивчення даної теми, корисним було дослідити матеріали роботи суддів апеляційної інстанції для виконання завдань ВССУ. Особливу увагу до себе викликали підстави до змін і скасування судових рішень, достатня увага приділялася для аналізу нормативної бази, якою керуються судді при вирішенні даних спорів, виокремлено питання, які були спірними, та вимагали до себе окремої уваги при вирішенні спорів.

Становлення вітчизняного цивільного законодавства в даній сфері характеризується формуванням комплексу правових норм, що

встановлюють відповідальність власника транспортного кошти як власника джерела підвищеної небезпеки.

Введення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів дозволило вивести на більш якісний рівень дозвіл цивільно-правових спорів і забезпечило більш дієвий майновий захист потерпілих в результаті ДТП.

Аргументовано доцільність переходу в рамках обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів до виплаті одноразових фіксованих платежів в залежності від ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, заподіяних в результаті ДТП, що буде сприяти забезпеченню майнового захисту потерпілих в результаті ДТП. У разі смерті потерпілих в результаті ДТП зазначені суми в встановленому розмірі підлягають виплаті їх близьким родичам. Виплата даних платежів повинна співвідноситися зі страховими тарифами. Вироблений підхід дозволить оптимізувати майновий захист потерпілих внаслідок ДТП і скоротити терміни реалізації останніми свого права на отримання страхового відшкодування.

Запропоновано забезпечити часткове страхове покриття відповідальності за заподіяння моральної шкоди в рамках обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів з урахуванням подальшого стягнення страховиком виплачених сум з власника транспортного засобу.

Література

1. Статистика ДТП в Україні за період 11 місяців 2019 року статистичні відомості Департаменту патрульної поліції України. URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>

2. Конституція України. Офіційний текст (в редакції від 30.09.2016). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Цивільний кодекс України. Офіційне видання (станом на 12.06.2013) Київ: Алерта, 2013. 326 с.

4. Цивільне право України: в 2-х томах. Т. 2. Підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф.

Є.О. Харитонова. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 832 с.

5. Бичкова С.С., Бірюков І.А., Бобрик В.І. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: навч. посіб. Київ: КНТ, 2016. 498 с.

6. Харитонова Є.О. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 724 с.

7. Харитонов Є.О. Приватне право у Стародавньому Римі: навч. посіб. Біла Церква, 2013. 160 с.

8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 24. жовт. 2003р. № 9. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v00067>

9. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 25. лип. 2018 р. № 2443-8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення: 22.12.2019).

10. Абельдяев Л.О., Карманов Ф.М. Відшкодування шкоди, заподіяної власнику автотранспорту: навч. посіб. Одеса, 2009. 307 с.

References

1. Historic accident in Ukraine for the period of 11 months of 2019 statistical reports Department of Patrol Police of Ukraine. URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>

2. The Constitution of Ukraine. Official text (as of September 30, 2016). Version of the Council of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141.

3. The Civil Code of Ukraine. Official Journal (June 12, 2013). K.: Alerta, 2013. 326 p.

4. Civil Law of Ukraine: In 2 volumes. 2. Textbook / Ed. Dr. Jur. of sciences, prof. E.O. Kharitonova. Kharkiv: Odyssey LLC, 2008. 582, 832 p.

5. Bychkova S.S., Biryukov I.A., Bobryk V.I. Civil Law of Ukraine. Contractual and non-contractual obligations: teach. tools. Kyiv: CST, 2016.498 p.

6. Kharitonova E.O. Torts, as a rule, private rights of Roman private law: concept, system, compounding: monograph. Khmel'nitsky:

Khmelnytsky University of Management and Law, 2012. 724 p.

7. Kharitonov E.O. Private Law in Ancient Rome: A Handbook. Bila Tserkva, 2013. 160 p.

8. Conducted a practical evaluation of civil courts Publication warning about the school: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 24. Oct. 2003 № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v00067>

9. Protection of the civil legal safety of the

authorities of land vehicles was carried out: Law of Ukraine of July 25. 2018 No. 2443-8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (accessed: 12/22/2019).

10. Abeldeev L.A., Karmanov F.M. Reimbursement of schoolchildren, infliction on the owner of the vehicle: teach. Manual. Odessa, 2009. 307 p.

N. Shust, M. Zinchenko

FEATURES OF COMPENSATION OF DAMAGES DAMAGED BY VEHICLES

National Aviation University

Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kiev, Ukraine

E-mail: shustn@nau.edu.ua

Purpose: the work is to highlight the problematic issues that arise in practice during the compensation of damage caused by vehicles, and to develop proposals for ways to solve them, to analyze current Ukrainian legislation in the field of compensation for damage caused by vehicles. **Research methods:** general and special methods are used. **Results:** on the basis of the analysis of the case law and the current legislation of Ukraine, some problems of enforcement of certain rules of law have been identified. Accordingly, proposals for the optimization of Ukrainian civil law have been developed. **Discussion:** legislation, scientific positions of individual scientists.

Together with scientific and technological development and trusted transport equipment, the number of road accidents has increased, and therefore the need and need for their needs is needed for all countries of the world, including Ukrainian. There is a tendency for a large number of offenses that do not reveal that they mark their participants in their own activities.

The Constitution of Ukraine in Art. Art. 3, 27, 41, 68 enshrines the right to protect a person for the benefit of any school tomorrow. Also, issues related to schoolchildren, regulated in the Civil Code of Ukraine, concerning Art. 22, you mean that the person who caused damage in the achievement of his civilian person is entitled to his job.

Lack of sufficient legal regulation, and a certain complexity of legal relationships are the reasons for the interest in the study and analysis of professional legal literature, regulatory framework, case law materials on compensation for damage caused by vehicles.

There is a tendency for a large number of offenses that remain undisclosed, which in turn cause harm to participants. It should be noted that the main issue of compensation for damage caused by vehicles is insufficiently regulated in the legislation of Ukraine, which causes problematic issues in practice.

Keywords: indemnification; conditions of liability; torts; vehicle; source of increased danger.